

Elvevandring

Ljanselva sør i Oslo byr på både natur-
opplevelser og dramatisk historie.

TEKST OG FOTO Silje Rønneberg Hogstad

I urskogen er det mange fredelige rasteplasser å velge mellom.

Byelven sør i Oslo byr på både naturopplevelser og dramatisk historie.

Silje Rønneberg Hogstad

Tekst og foto

13. jan. 2022 11:23 | Sist oppdatert 17. januar 2022

Hvit desemberhimmel henger over Nøklevann i Østmarka. Svein Hogstad trekker glidelåsen på boblejakken opp over haken og sjekker at kameraet har batteri.

Faren min, en turglad bærumsmann, utforsker Oslos ni byelver. Lysakerelva og Akerselva er unnagjort, i dag står Ljanselva for tur. Den har sitt utspring i Lutvann nord i Østmarka, men pappa går fra Rustadsaga sportsstue ved Nøklevann, der den 9 km lange merkede turtraseen ned til Fiskevollbukta starter.

Kald desemberdag. Skraperudtjern nedenfor Rustadsaga skal være full av sagflis etter sagbrukets tid på 1800-tallet. Foto: Silje Rønneberg Hogstad

- Denne elven er visstnok en av dem i Indre Oslofjord som i høyest grad har bevart de opprinnelige omgivelsene sine, sier han mens han går forsiktig ned den litt bratte stien mot Skraperudtjern.

Han trekker et lite informasjonshefte frem fra innerlommen:

- Her er både kart og opplysninger om områdene langs ruten. For eksempel at vannet her er fullt av sagflis fra sagbrukets tid på 1800-tallet.

Han peker mot Skraperudtjern som åpenbarer seg foran oss.

- Det er jo morsomt å tenke på!

Ved Munkerudsaga. Langs hele elvetraseen er det godt skiltet med kart og informasjon om kulturhistoriske spor. Foto: Silje Rønneberg Hogstad

Sag-historie

Trine Johnsen er styreleder i Miljøprosjekt Ljanselva, som har jobbet for bevaring av elven i 32 år. Få kan like mye som henne om elven og dens historie.

- Vi synes det er verdifullt å formidle kunnskap om den, fortalte Johnsen da jeg snakket med henne noen dager tidligere.

- Nedover elveløpet finnes flere rester av møllene som sto der, Rustadsaga ved Nøklevann var den største. På Skullerud var den lille, røde Sagstua opprinnelig bolig for sagmesteren og familien hans på 1800-tallet. Dammen nedenfor er rekonstruert som en mindre versjon av demningen som lå der før, og som var kraftreservoar for oppgangssagen. Rester av den ligger rett nedenfor veien.

Ved Sagdammen er det satt opp en benk. Vi tar oss en drikkpause. En fossekall flyr med kvikke bevegelser mellom dunkjevle og steiner. Den vesle svarte og hvite fuglen dykker før den kommer opp igjen ved et isflak like ved.

Grafikk: A-magasinet

Langs Ljanselva

Ljanselva er et av få elvesystemer i indre Oslofjord som i stor grad har bevart de opprinnelige omgivelsene sine.

Elven har utspring i Lutvann. Fra Nøklevann renner den gjennom Skraperudtjern via Skullerud, under E6 og gjennom Leirskallen, Hauketo og Liadalen før den renner ut i Fiskevollbukta i Bunnefjorden.

Merket tursti er ca. 9 km og varierer mellom lett tilgjengelige og kupert partier. Den kan deles opp i etapper og er enkel å nå med kollektivtransport.

Informasjonsskilt forteller om både natur og kulturminner.

Mye å oppleve

Miljøprosjekt Ljanselva hadde tre hovedmål da de startet opp: Holde elven ren og ryddig; å få fisk i elven igjen gjennom å bygge fisketrapper og sette ut fisk; og å lage turvei langs elveløpet.

- Alle de tingene har vi langt på vei fått til, men det krever kontinuerlig oppfølging å ta vare på en elv så tett på byen. God skilting om det som finnes langs elvetraseen, er også noe vi jobber med, fortalte Trine Johnsen.

Her er punktene langs ruten som hun synes er spesielt interessante:

Lja bru. Den ble bygget i 1804 og har båret alt fra hestekjerrer til tungtrafikk. Fredrikshaldske kongevei til Kristiania gikk her. Foto: Silje Rønneberg Hogstad

- Lja bro, som stedet Ljabru har fått navnet sitt etter, er essensiell å få med seg. Den litt bortgjemte steinhvelvbroen i veikrysset Ljabruveien/Ljabrubakken ble bygget i 1804. Den har båret alt fra hestekjerrer til tungtransport i 217 år. En annen bro som var eksempel på god ingeniørkunst, var Ljansviadukten. Fundamentene står fortsatt igjen i Liadalen, der Smålensbanen gikk en gang. Og ikke minst historien til kruttverket som lå like ved, er interessant.

Hun fremhever også skogsområdet som kalles Urskogen, stemningsfullt og med et stort artsmangfold. Og minner om at brodder er lurt når man følger Ljanselva vinterstid.

Isskulptøren

Min fornuftige far har brodder, og nå klyver han forsiktig ned stien til Urskogen. Og området er virkelig stemningsfullt i vinterdrakten sin. Og stille!

Vi finner frem sitteunderlag og termos og slår oss ned ved den frosne elvebredden. Kulden er en dyktig skulptør: Dråpe for dråpe dannes det snodige isformasjoner av elvestrømmens sprut over grener og stener. Plutselig bryter lyden av baksende vinger stillheten. Store vinger - en gråhegre! Den stryker forbi før den forsvinner som et lite fly gjennom trekronene oppover mot Mortensrud.

I fjell. Nederste del av elven ligger i kulvert. Da man oppdaget fisk som sto rett nedenfor den fire meter høye muren innenfor åpningen på Ljan, ble det bygget fisketrapp. Foto: Silje Rønneberg Hogstad

- Wow!

Pappa ser lett ekstatisk ut.

- Synd at hendene var opptatt med kakaokopp og ikke kamera akkurat nå, men dette var uansett en kul opplevelse!

Et ingeniørmessig mesterverk

Det skal vise seg at turen har flere wow-opplevelser å by på. Vi står på toppen av et enormt brokar av stein. Det er ett av fire som fortsatt står igjen etter den 236 meter lange jernbanebroen som fraktet Smålensbanen trygt over dalen her for 200 år siden. Det er lett å se for seg jernbanesporet som på det høyeste gikk 36 meter over bakken her.

Ljansviadukten. Den sto ferdig i 1876 og fraktet Smålensbanen over Liadalen på vei mellom Ljan stasjon og Kolbotn. Her på et postkort fra ca. 1910. Foto: Norsk jernbanemuseum/ukjent fotograf

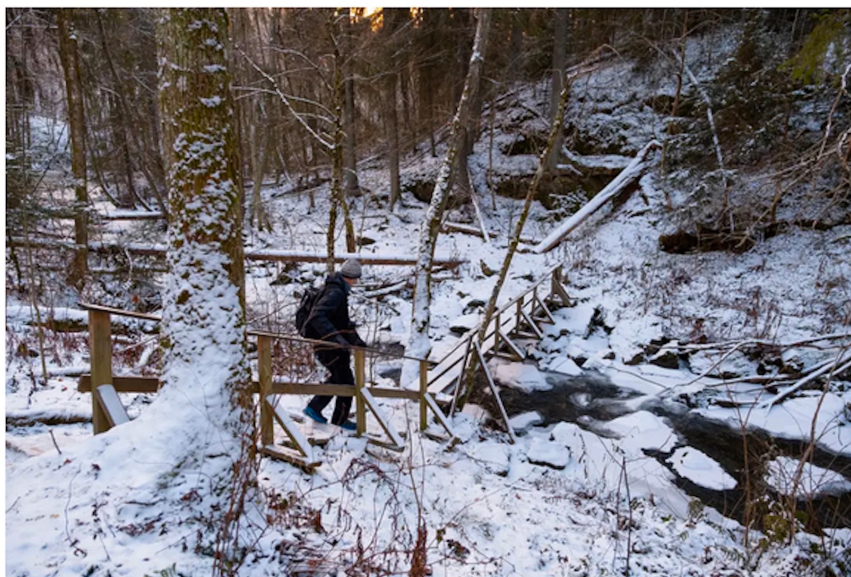
Restene. Mange foreldre var lettet da den 36 meter høye broen ble destruert i 1929. Barna brukte den nemlig som skolevei. Hullet på brokaret er kuttammer: i tilfelle det skulle bli nødvendig å sprengre broen ved en invasjon. Foto: Silje Rønneberg Hogstad

Ifølge informasjonsheftet ble det spektakulære byggverket konstruert på samme måte som Eiffeltårnet. Da Liadalens kruktmølle, som lå rett i nærheten, eksploderte i 1884, slapp broen unna uten en skramme. Men den dramatiske hendelsen tok livet av tre personer og knuste vinduer mange kilometer borte.

Dagen er på hell

Fra Hallager idrettsbane på Ljan går elven i kulvert de siste 500 meterne før den renner ut i fjorden. Faren min bestemmer seg for å ta bussen hjem fra Fiskevollbukta ved Mosseveien.

- En annen dag skal jeg tilbake og se utløpet i fjorden, sier han.
- Må jo få med alt når jeg først har kommet så langt. Dessuten er det visst fint å fortsette turen langs kyststien videre bort til Hvervenbukta.
- *Hva med neste elveekspedisjon, hvor skal den gå?*
- Det blir nok Alnaelva i Groruddalen. Til våren!

«Urskogen». Det er lagt klopper og bygget turveier for å gjøre det fremkommelig. Foto: Silje Rønneberg Hogstad